

Pál kezében magabiztosan szalad a rajzszen, hol vékonyabb, hol füstös, duzzadt vonalakat húz. A vele szemben ücsörgő lány nem szép, még csak nem is érdekes vagy karakteres arcú, egyedül talán az orráról a szeme alá merészkedő szeplők teszik figyelemreméltóvá. A szénrajzon mégis elevenebbé, kacérabbá, titokzatosabbá válik. Ahogy ott néz, félig sötétlőn, félig megszeppenve, érdekessé teszi a rajzot – már-már művészi erejű.

megrendelésre

Pál persze tudja jól, hogy ez nem művészet. Ül a sétány végén naphosszat, tőle jobbra a Balaton, és jönnek sorra az unott – vagy ami még rosszabb, kedélyes – alanyok, elvárják, hogy a kép hasonlítson rájuk, de azért kedvező színben tüntesse fel őket. Pál azzal nyugtatja magát, hogy a régi korok uralkodóit, nemeseit ugyanígy, megrendelésre festette Holbein, Tiziano, még a gyümölcsös Arcimboldo is. Jó, nem a Balaton-parton, és mégiscsak történelmi alakokat, nem lesült arcú prolikat, de akkor is.

Ez még csak a kezdet, gondolja, miközben helyet foglal az újabb jelentkező, egy kövér, krumpliorrú családapa. Szájából meleg sörszag szivárog. Hunyorgó szeme gúnyosan méregeti Pál sovány testét, törekeny karját. Aztán jól mutassak azon a képen, szól hangosan, hogy félénk felesége, üvöltő gyerekei is hallják-lássák, csak úgy árad belőle a másokat irányító erő. Pál gyomorfa úgy peng, mintha húrok hálózna. Keze remeg, a rajzszen sem siklik olyan nyugodt ívben. Megalázó, hogy egy ilyen senki parancsolgat neki, és megalázó az is, ahogyan az idült mosolyú nyaralók elsétálnak mellette, mintha egy perc figyelmet sem érdemelne, amit csinál.

Mellette széles vigyorú giccsfestő, annál persze megállnak, még fotózzák is. Pál dühöng, alig tudja fékezni haragját, ahogy a lelkes csőcselék a dilettáns kolléga képeit dicsőíti. Nézd már, de gyönyörűen lepingálta a szigligeti öblöt, kiáltja egy pénztárosfejű asszonyság, és rákontráz egy másik, hogy jószágos ég, ezt az aranyhidas alkotást ki kell tennem a nappalinkba! A krumpliorrú tapló közben gögös disznóvá érik a papíron, a szén karmos nyomai mintha legyeket húznának köré. Kész, mondja Pál, és megfordítja a rajzot. Mi ez, ordít a családapa, hogy összeressen a felesége, mi a szar ez, csak viccel velem, ugye?! Felpattan a székből, fel is rúgja, és fizetés nélkül távozik. A nézelődők most még hátrébb állnak, szolidaritást mutatnak a nevetség tárgyává tett családapával, akit ilyen ízléstelenül, disznóként mert ábrázolni ez a névtelen kis mitugrász. Pál a földet nézi, aztán feláll, összepakolja készletét, és otthagyja a méltatlankodókat.

Idén negyedszer felvételizett a képzőművészetre. Eddig mindig továbbjutott az első rostákon, aztán a siker kapujában közölték vele, hogy van tehetsége, van saját stílusa, szemléletmódja is, valami mégis hiányzik. Hogy mi hiányzik, nem mondták. Nyilván vakok az ő művészetére, nem ismerik fel alkotóerejét. Ilyenkor mindig arra gondolt, nem ő lenne az első, akit túl későn fedeznek fel.

a belészorult festőzseni

Albérletben lakik, a lakást egy műszakira járó egyetemistával osztja meg. Az egyetemista nem sok vizet zavar, időnként részeg, időnként túl hangosan hallgat zenét, időnként áthívja a haverjait, hogy aztán berúgjanak és együtt

hallgassák túl hangosan a zenét, de Pált ez nem zavarja. Őt egyedül a belészorult festőzseni feszíti, az duruzsoló nap a fülébe, hogy most már hamarosan észrevesznek, hamarosan külföldre hívnak, hamarosan milliókért veszik a képeidet.

Előfordul persze, nem is egyszer, hogy Pál elbizonytalanodik. Mi van, ha csak egy közepszerű portréfestő vagy grafikus válik belőle? Mi van, ha a képzőművészetin mégiscsak értő emberek ülnek a rostabizottságban, és pontosan mérik fel az ő képességeit? Mi van, ha nem is művésznek született, ha fölöslegesen fecsérli erre életét? Van Gogh, Gauguin, El Greco, nyugtatgatja a belső duruzsolás, őket is csak később, a haláluk után értékelték igazán. Tanulj meg az utókornak alkotni, susogja a nagyravágyó hang.

Pál azonban türelmetlen természet. Minek az utókornak alkotni, bomló testű hullaként örvendve az elismerő hümmögésnek? A halállal a világnak is vége, gondolja, és kilép az utcára. Nyár van, az egész évben forgalmas körúton most csak lézengenek az emberek. Egy közért feletti fényreklámon csak a köz szótag világít, erről, hiába csak egy pillanatra kapja oda tekintetét, a közönséges szó jut eszébe, arról pedig az, hogy ő egy közönséges senki. Elhalad a képzőművészeti mellett, az Izabella sarkán kis híján elcsapja a troli. Visszaugrik a járdára. Szíve rémülten kalapál és még nagyobbat dobban, amikor egy kéz nehezedik a vállára. Megpördül. Jaj, ne féljen már, nem bántani akarom, nevet egy mély hang. Köpcös alak áll előtte, régi vágású, jól öltözött, vékony bajsza úgy fekszik ajkán, mint az íj szarva az húr fölött. Mit akar tőlem, kérdezi Pál, miután felméri, hogy nem jelent fenyegetést az idegen. A férfi bizalmasan közelebb hajol, leheletének narancsillata van. Idefigyeljen, fiatalember! Láttam a képeit, maga igazán ért ahhoz, amit csinál! Pál szívét elönti a meleg hála, szemét a könny, oly régóta áhítozott már elismerő szóra. Nem érdekli, hol látta az idegen a képeit, nem érdekli, hogy csak úgy, ismeretlenül leszólította. Van kedve egy kis kiegészítő zsebpénzhez, kérdi a köpcös, Pál bólint. Még közelebb jön a férfi, arcuk szinte összeér. Nem kertelek, fiatalember, búgja a köpcös, festménymásolásról lenne szó. Pál öröme egyszeriben szertefoszlik. Szóval bővít kell gyártani, gondolja, mások zsenijének fénymásolójaként. Pál hátat fordít, de eléje szökken a bajszos alak. Várjon, ne rohanjon el, dörmögi, és tekintete átható. Pál haragszik magára, de engedelmeskedik. Sose volt igazán lázadó alkat, mindig megtette, amit erélyesebb emberek kértek tőle vagy parancsoltak neki. Busásan fizetnék, mondja a köpcös, és ha sikeresen másolja le a képeket, megvásároljuk az ön saját alkotásait is. Ehhez mit szól? Pál eltöpreng. Faképnél kellene hagynia ezt a sötét alakot. Hogy érti azt, hogy sikeresen másolja le a képeket? Valami stikli van a háttérben, ez szélhámos. Most kellene lelépni, kiabál Pálban a festőzseni, közben az idegen szemébe néz. Pontosan mennyit ért busás fizetség alatt?

Az elkövetkező hetekben reggeltől estig másolja a képeket. Világhírű festők képeit, a magyarok közül leginkább Rippl-Rónait és Szinyei Mersét. Miközben egy homályos pincehelyiségben kuporog, valami ócska lámpa fényénél, elképzeli, hogy az eredeti festmények alkotói ott ülnek mellette, és biztatják. Máskor azt hazudja magának, hogy ezek nem is az eredeti festmények, ezek csak jó minőségű reprotok, amiket neki kell sokszorosítania. De lelke mélyén pontosan tudja, hogy ezek itt bizony az eredeti alkotások, és ő nem holmi múzeumi igazgatók felkérésére másolgatja a remekműveket. Lopott képeket kopizol, te szerencsétlen, hallja a belső hangot, mi lesz, ha lebuksz? Erre gondoltál már? Igyekszik csak a pénzre gondolni. Végre saját lakást vehet, autót, nyáron külföldre utazhat, talán még menedzsere is lehet, aki segít neki kiállításokat szervezni. Száradó reprodukciói az eredetik tökéletes másolatai. A köpcössel csak ritkán találkozik, nyájasan kérdezet, szüksége van-e még valamire a munkához. Pál nem szívesen beszélget vele, úgy érzi, ez a bajszos idegen ellopta a lelkét, és valahányszor szóba áll vele, egyre többet veszít önmagából.

vége mindennek

Aztán egy napon berúgják az ajtót, harsány rendőrök csörtetnek le a lépcsőn. Pál először megkönnyebbül, mintha a rendőrök őt akarnák kimenteni. Mikor az autóhoz viszik, már hideg facsarja gyomrát, mikor beültetik és elindulnak, úgy érzi, vége mindennek. Letartóztattak, de mintha valaki mást vinnének, mintha ez nem is az ő élete volna. Érezte ezt már korábban is. Nem is egyszer. Hogy csak úgy szemléli a saját sorsát. Lehet, hogy ezért nem ismerik el a tehetségét. Mert nincs eléggé jelen, ahogy mondani szokták. Suhan az autó, délelőtt van, szikrázó napsütés,

odakint a gondtalan járókelők kutyát vagy gyereket sétáltatnak, mindenki szabadságon van, de már nincs sok hátra a nyárból. Odakint még dől a hőség, a rendőrautó hűvös és büdös, és Pálban még inkább tudatosul, hogy elszakítják a világtól, megfosztják szabadságától. Persze korántsem úgy, ahogy ő képzei. Nem viszik rögvest börtönbe, nem kapja meg azonnal a mákos színű, tyúkláb-mintás egyenviselést. Bírósi tárgyalások, ügyvédi konzultációk várnak rá, és az elkövetkező hetekben olyan rideg és személytelen – gyomrát még tovább szorító – kifejezésekkel bővül a szóincse, mint előzetes, elsőfok, bűnlajstrom, jogerős, bv intézet, fegyház és börtön, körlet és jó magaviselet.

Végül elérkezik a bevonulás napja. Nagytételű üzletszerű csalásért ítélik el, egyedüli elkövetőként. Nyakába varrták az egészet, a bajszos idegent elnyelte a föld. A másolatokat megvásárló balekok fura módon őt azonosítják a kópiák eladójaként, hiába védekezik, hogy ő ki sem mozdult üregéből. Négy év. Négy évet kap. Első gondolata az öngyilkosság. De nem meri megtenni. Ahogy belép a bv intézetbe, lelke felkavart iszapként gomolyog.

Néhány napig aludni sem tud. Folyton-folyvást attól retteg, hogy megverik, megerőszakolják, köcsöggé vagy csicskává alacsonyítják. Hogy megfojtják álmában, hogy levágják a nemi szervét, felakasztják egy törölközővel, bedrogozzák, borzasztó dolgokra kényszerítik. De nem történik semmi. A napok eseménytelenül telnek, persze testét minden percben göbbé gyúrja az állandó éberség. A rabok többsége nem olyan, mint gondolta. Leginkább szomorú vagy fásult arcú férfiak veszik körül, akik jólnevelten lépdelnek az udvaron, esetleg a hozzátartozók által behozott tévét bámulják. Pizsamaként lóg mindenkin a rabruha, olyan az egész, mint egy vibráló kórházi elfekvő.

Pál próbálja úgy elképzelni ittlétét, mintha abszurd fantáziavilágba csöppent volna. Rabtársait varázserdőben élő trollokként jeleníti meg, később indián neveket ad nekik. Így lesz a legtöbbször látottakból Pöndörhajú Büdöskaka, Kopasz Értetlen, Rafinált Rókaszem, Csakmellizomragyúró Egyszerű, Tyúkmellű Cigaretta, Áporodott Szúrósszakáll, Higgyétekel Ártatlanvagyok vagy éppen Keménykedő Ideggyenge. Előbb-utóbb papírlapot is kap, ceruzával nem engedik dolgozni, de rajzszenet idebent is használhat. Estéenként ideges kézzel firkálgat, képregényszerű jeleneteket, ahogy Rafinált Rókaszem elindul, hogy megkaparintsa az ellenséges törzs legszebb asszonyfőfijét, Szedettségmőldökű Nemvagyokbuzít, akit a Kopasz Értetlen védelmez. Egy másik történetben Pöndörhajú Büdöskakát ábrázolja, a sziú nép bölcsét, amint gyűrött könyvei fölött görnyedezik és a sápadtarcúak világát tanulmányozza. A rajzokat összegyűri, széttépi. Egy kamaszfiú ócska firkái, gondolja keserűen. Mikor lehunyja a szemét, szemhéja rángatózik.

valami jó kis kefélős kép

Több hónap elteltével keresi meg egy új és mindegyiknél fenyegetőbb rabtárs. Hatalmas termetű, aljas tekintetű. Ennek még indián nevet sem mer adni, jelenlétében teljesen leblokkol, mint a prédaállat, aki mozdulatlanul tűri húsának tépését. Tehát ő lesz az, zakatol benne a félsz, ő lesz, aki megfoszt emberi méltóságomtól. A hatalmas elítélt azonban egyelőre nem bántja. Csak kér, de azt olyan hangon, hogy Pál gondolkodás nélkül enged. Az óriás Keménykedő Ideggyengétől hallotta, hogy ügyesen rajzol. Ezért kereste meg. Idefigyelj, művész úr, mondja neki, hallom, tudsz rajzolni. Pál némán bólint. Holnapra, mondja az óriás, holnapra leszel szíves rajzolni nekem valami jó kis kefélős képet. Pál némán bólint. Az óriás otthagyja.

Este megrajzolja a képet. Nem szemérmes, nem álszent, nézett ő pornót is nemegyszer, most mégis a könnyeivel küzd, ahogy a rajzszenet fogja. Ez talán még annál is rosszabb, mintha egyszerűen elkaptak volna. Eladtad magad, most aztán tényleg és véglegesen. A kép elkészül. Cellatársa, Higgyétekel Ártatlanvagyok nagyokat horkantva alszik a priccsen.

Az óriás elégedett a rajzzal, húsos képén jókora vigyor jelenik meg. Ez igen, művész úr, kiáltja, ez már dugás a javából. Aztán sarkon fordul, és izgatott léptekkel elviharzik, a rajzot úgy szorongatva, mint dölyfös gyerek a kisautóját. Pál sóhajt, talán ezzel letudta a dolgot. Néhány napig nem is történik semmi. Focilabdát varrnak, topognak a kerengőben és a sétaudvaron, edzenek és tévét néznek, cigarettáznak, ricsiznek és dobiznak. Aztán felbukkan egy újabb ismeretlen, ez szikár és barkós, és folyton az ajkát rágcsálja. Húgyszaga van. Figyelj, csíra, szólítja meg Pált, hallom, te művész vagy, figyeljél, rajzoljál már nekem is egy dugósat, jól van?! Pál először finoman megrázza a fejét, a szikár ekkor kulcsontjára helyezi tenyerét, és szorít rajta egyet. Pál karja elzsibbad, szíve majd kiszakad bordái közül. Rendben van, suttogja száraz torokkal, rendben van, holnapra meglesz. A szikár felröhög, és odébbáll. Elkészíti a rajzot. A szikár másnap mohó pillantást vet a képre, kiragadja Pál kezéből, és elsiet. A művész úr egyre több megrendelést kap, eleinte tükörbe sem tud nézni. A megszokás után éppúgy zülleszt, mint rabtársait. Egy idő után szinte jólesően fogadja, ahogy képeit elkapkodják. Úgy látszik, erre van igény. A festőzseni nem szólal meg benne. Talán elsovadt, mint egy elkötözött lábujj.

Jó magaviselete miatt három év után szabadul. Csak árnyéka, illetve nem is árnyéka, pusztán kopott zakója régi önmagának. Mintha pókhálóból szabadult, félig kiszipolyozott légy lenne, túlon túl könnyű és áttetsző. Parkokban ücsörög, valóságshow-t bámul, dülöngél egy nyikorgó székben. Arca sovány, személya kútsötét. Korábbi albérletét már nem tudja fizetni. Nem bánja. A műszakis egyetemista csak arra emlékeztetné, hogy egykor törekvő és ambiciózus volt.

egy gyors modellkedés

Egy délután éppen összefestett padon ül a pesti ligetben, a galambokat figyeli gondolatok nélkül, mintha tévét

nézne. Megnyúlt árnyék közelít, majd kellemesen zengő hang szólítja meg. Maga ismerősnek tűnik nekem, jó az arcmemóriám. Pál nem nézne fel, a galambok megnyugtatóan rángatják nyakukat. Aztán mégis felemeli a fejét, a megszólítóban felismeri a képzőművészeti rostabizottság egyik tagját, egy elismert festőt. Üdvözlöm, dűnnyögi, már többször felvételiztem a képzőre, onnan lehetek ismerős. Leülhetek, kérdi a bizottsági tag. Pál bólint, bár nincs kedve beszélgetni. A festő leül mellé. Pál tovább bámulja a galambokat. A festő elmélyülten szemléli Pál arcát. Hogy is hívják? Pálnak, feleli. Pál, vállalna egy gyors modellkedést? Jól megfizetném érte. Muszáj lefesterem az arcát, értse meg, muszáj! Pál némán bólint.

A műteremlakásban hűvös van, a mennyezeti lámpa fénye gyenge. A festő gyakorlott mozdulatokkal készíti elő az állványt és a vásznat. Pál ül a számára kikészített széken. Nem a festőt vagy az állványt figyeli, tekintete a lakás távolabbi pontjára mered. Hallja az ecset siklását, a festő ihletett légvételét, egyenletes, de hangosabb, mint máskor. A festmény gyorsan elkészül, alig néhány óra telik el. Odakint már sötét van, az éjszaka olyan súllyal könyököl a műterem kinyitott ablakának párkányán, hogy szinte hallik annak ropogása. A festő megtörli homlokát, Pál tudja, hogy a kép elkészült. Feláll, és köszönés nélkül távozni készül. A festő utánakap. Várjon már, Pál, lihegi, még a pénzt sem adtam oda. És a festményt sem látta! Ez igazán nagyszerű lett, azt hiszem, az eddigi legjobb képem. És ezt magának köszönhetem! Pál a fejét rázza, inkább nem kell a pénz, csak hadd meneküljön már. Nem akarom látni a képet, szól halkán, és kisiet a lakásból. A festő egy ideig csak áll, és Pál távolodó alakját nézi, aztán vállat von, és visszaáll a vászon elé. Na, ez, ez művészet! Pált közben elnyeli az éjszaka.

kép | Banksy